

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ

الرَّحِيمِ

دانشگاه گیلان
دانشکده هنر
پایان نامه

جهت اخذ مدرک کارشناسی ارشد رشته صنایع دستی

عنوان پایان نامه :

بررسی نقش گل و گلدان در گچبری های خانه های کاشان در دوران قاجار در

خانه های کاشان

خانه بروجردیها ، عباسیان و طباطبائیها

استاد راهنما تئوری :

جناب آقای دکتر ابوالقاسم دادور

استاد راهنما عملی :

جناب آقای هوشنگ فرزنان

دانشجو :

مریم طلوع بهبود

۱۳۸۷ / ۲ / ۱۱۱۲

ترم :

زمستان

سال تحصیلی :

86 - 87

۴۷۷۹

سپاسگزاری

با تشکر و سپاس از استاد اندیشمند ، جناب آقای دکتر دادور ، استاد راهنمای این پایان نامه ، که با اندرزها و نصایح دلسوزانه شان توانستم کار همه سویه این پایان نامه را به انجام برسانم .

با تشکر و سپاس از استاد اندیشمند جناب آقای دکتر فرزانه ، استاد راهنمای پروژه عملی این پایان نامه که بی دریغ مرا راهنمایی فرمودند . و با تشکر و سپاس از سرکار خانم قاسمی مدیر گروه صنایع دستی دانشگاه الزهرا که با لطف و بزرگواری مرا در بهبود کارها یاری رساندند .

و با تشکر و سپاس از مادرم به عنوان اولین آموزگار که آرامش خاطر را به من هدیه دادند و مرا در بهبود کار یاری نمودند .

تقدیم به

تقدیم به پدرم که به من آموخت تا البرز گونه
محکم و استوار در برابر مصائب بایستم . و
مادرم که دریای عشق و مهربانی را در زلال
سبز نگاهش ، به من هدیه داد . و همسرم که
در کوران حوادث پناه سختی هایم بود .
و تمام کسانی که مرا دانش آموختند .

چکیده:

پایان نامه حاضر به بررسی نقش گل و گلدان در گچ بری های خانه های کاشان می پردازد خانه های مورد مطالعه ، سه خانه بروجردی ، طباطبائیها و عباسیان می باشد .

ابتدا در فصل اول نگاهی به کلیات تحقیق داریم و در فصل دوم ، به مرور اجمالی راجع به نحوه و پیشینه ساخت این خانه ها می پردازیم . معرفی کوتاهی نیز از قسمت های مختلف بنا مانند اطاق ها و تالارها و شاه نشین و ... صورت می گیرد . در فصل بعدی تاریخچه نقش گل و گلدان در دو قسمت دوران قبل از اسلام و بعد از اسلام به طور گذرا مورد مطالعه قرار گرفته است . فصل چهارم که اصلی ترین بخش پایان نامه است ، تحت عنوان معرفی گل و گلدان در گچ بری های خانه های کاشان به بررسی نقش های گل و گلدان این سه خانه می پردازد .

فصل پنجم به عنوان آخرین فصل در دو قسمت مجزا به تحلیل نقش های گل و

گلدان این سه خانه می پردازد . توضیحات نقش ها بر روی تصاویری که در خلال

متن آورده شده ، انجام پذیرفته است .

فهرست مطالب

مقدمه..... ۳

فصل اول : کلیات تحقیق

بیان مسئله..... ۶
پرسشهای تحقیق..... ۶
اهداف تحقیق..... ۶
فرضیات..... ۷
پیشینه..... ۷

فصل دوم : مروری بر خانه های کاشان

۲-۱ موقعیت جغرافیایی کاشان..... ۹
۲-۲ خانه بروجردیها..... ۱۲
۲-۳ خانه عباسیان..... ۲۲
۲-۴ خانه طباطبائیها..... ۴۶

فصل سوم : تاریخچه نقش گل

۳-۱ نقش گل در دوران پیش از اسلام..... ۵۸
۳-۲ نقش گل در دوره اسلامی..... ۸۱

فصل چهارم : معرفی گل و گلدان در گچبریهای خانه های کاشان

۴-۱ معرفی گل و گلدان در گچبریهای خانه بروجردیها..... ۹۰
۴-۲ معرفی گل و گلدان در گچبریهای خانه طباطبائیها..... ۱۳۲
۴-۳ معرفی گل و گلدان در گچبریهای خانه عباسیان..... ۱۶۴

فصل پنجم: تحلیل گل ها و گلدان های بکار رفته در خانه های کاشان

- ۱-۵ تحلیل گل‌های بکار رفته در خانه بروجردی ها، طباطبائیها و عباسیان..... ۱۸۷
- ۲-۵ تحلیل گلدان های بکار رفته در خانه بروجردی ها، طباطبائیها و عباسیان..... ۲۰۵
- نتیجه گیری..... ۲۱۸
- راهنمای تصویری..... ۲۲۳
- منابع و ماخذ متن..... ۲۳۱
- منابع تصویری..... ۲۳۴

خانه و خانه سازی در فرهنگ و هنر ایرانیان جایگاه ویژه خود را داشته است. خانه و کاشانه در نزد ایرانیان از دیرباز مکان امن و آسایش، نیایش و زایش بوده و بر همین اساس جنبه های فرهنگی، اجتماعی، اخلاقی، اقتصادی، زیستی، زیبایی شناسی و هنر در ساخت آن لحاظ شده است. ایرانیان در طی تاریخ ساخت و ساز اصیل و ارزشمندشان در ساخت محل زیست خود آگاهانه تلاش کرده و همه جانبه نگری را در ایجاد مسکن مناسب مراعات کرده اند. در میان شهرهای ایران اسلامی که به داشتن بافت قدیمی ارزشمند و خانه های تاریخی معروفند کاشان جایگاه ویژه ای دارد. شهرت و معروفیت خانه های کاشان به فراسوی مرزها کشیده و جنبه جهانی یافته است و در این میان نام سه خانه بروجردیها، طباطبائیها و عباسیان از سایر خانه های تاریخی کاشان مشهورتر و معروفتر است. خانه های مذکور و مورد اشاره در کاشان یکی از شاخصه های زرین فرهنگ، هنر و به طور کل معماری ایران اسلامی است. اگرچه از لحاظ معماری ارزش و زیبایی آن برای ما قابل درک و ارزیابی است، اما به نظر می رسد، ظرایف هنری به ویژه نقوش گچبریها کمتر مورد توجه قرار گرفته است. در رابطه با این خانه ها ذکر دو نکته ضروری به نظر می رسد:

نخست آنکه در این خانه ها وحدتی بین کلیه عناصر تشکیل دهنده اعم از سطوح، فضاها، تزئینات و ... می توان کشف کرد به گونه ای که نسبت دقیق بین خطوط، سطوح، تزئینات و نظم و هماهنگی بین آنها آرام بخش وجود ساکنین خانه است و انعکاس مظاهر معنوی به کار گرفته در بنا، انسان را به تحسین و تحیر و امید دارد.

دیگر اینکه طی پنجاه سال اخیر به علل گوناگون مجموعه های فرهنگی - تاریخی و بافت های قدیمی را از هم گسیخته اند، به گونه ای که امروز هر بنایی را جدا از کارکرد جمعی آن در مجموعه های تاریخی مشاهده می کنیم که خود سبب گسست فرهنگی و عدم شناخت دقیق مظاهر میراث گرانبهای هنر ایرانی است.

خانه های تاریخی کاشان گوشه ای از جمال هنر اسلامی ایران زمین است که همچنان بر تارک هنر و معماری اسلامی می درخشند. تا کنون محققین متعددی در زمینه معرفی معماری و تاریخچه احداث خانه های کاشان به خصوص این سه خانه قبول زحمت کرده اند. لیکن این اولین باری است که به معرفی و بررسی نقش گل و گلدان در تزئینات گچبری این خانه ها مبادرت می شود. از موضوعاتی چون اوضاع جغرافیایی کاشان، مروری بر خانه های کاشان و بررسی گل و گلدانهای بکار رفته در این خانه ها در دوران قاجار و شرحی کوتاه پیرامون

معماری، پلان ها، تاریخچه نقش گل و گلدان از زمان هخامنشیان تا دوره قاجار در سه خانه بروجردیها، عباسیان و طباطبائیان کاشان سخن به میان آمده است. در تحقیقی که فرا روی شماست افزون بر اشاره کوتاه به برخی از جنبه های یاد شده، تاکید بر معرفی و بررسی نقش گل و گلدان در تزئینات گچی خانه های بروجردیها، عباسیان و طباطبائیهای کاشان بوده و در این باره به تفصیل بحث شده است، و نهایت تلاش و توانم بر آن بوده که به بهترین وجه ارائه شود. در آخر وظیفه خود می دانم که از میراث فرهنگی کاشان بویژه استاد پرنیان و نیز از جناب آقای دکتر دادور ریاست محترم دانشکده هنر دانشگاه الزهرا (استاد راهنمای اینجانب) که همراهی بی دریغ ایشان همیشه شامل حالم بوده و همچنین از بذل محبت های جناب استاد هوشنگ فرزنان (استاد راهنمای پروژه عملی)، صمیمانه سپاس، تشکر و قدردانی داشته باشم.

فصل اول :
کلیات تحقیق

۱-۱ مسئله پژوهش:

امروزه با وجود طراحی‌های غربی و گرته برداری بی تناسب نقوش ایشان در ساختمان سازی کشور، لزوم بازگشت به نقوش اصیل و مانوس ایرانی بیش از پیش حس می شود. ثمره این بازگشت احیاء طرحهای بومی و تزئین ساختمانهای بی روح امروز با استفاده از این نقوش زیبا و غنی است. همچنین با توجه به از بین رفتن این گنجینه‌ها شایسته است تا با تحقیق و پژوهش در این موضوع این فرمها و نقوش را دوباره احیاء کنیم و با استفاده از این فرمها و نقوش زیبا به طرحهایی جدید برگرفته از هنر و فرهنگ ایرانی دست یابیم.

در میان تزئینات گوناگون شهرها در دورانهای مختلف تاریخ، طرح گچبریهای خانه های کاشان در دوران قاجار متمایز و قابل توجه است. با توجه به اینکه هیچ مجموعه مدون و قابل قبولی از این طرحها موجود نیست، بررسی این نقوش مطلوبیت دارد. در این پژوهش به نقوش گل و گلدان در گچبری خانه های کاشان در دوران قاجار پرداخته می شود.

۱-۲ پرسشهای پژوهش:

نقش گل و گلدان در گچبریهای دوران قاجار بیشتر در چه قسمتی از بنا استفاده می شده است؟
در گچبریهای دوران قاجار در خانه های کاشان نقوش گل و گلدان انتزاعی بودند یا واقع گرا؟
در دوران قاجار گچبریها به جزء تزئین صرف چه کاربرد دیگری داشت؟
نقوش گل و گلدان بیشتر با چه نقشی ترکیب می شد؟

۱-۳ اهداف پژوهش و ضرورت آن:

هدف از ارائه این پژوهش:

ارائه مجموعه ای مدون و قابل قبول از نقوش تزئینی در گچبریهای دوران قاجار در خانه های کاشان.

بررسی و تحقیقی دقیق پیرامون نقوش گل و گلدان در گچبریهای دوران قاجار در خانه های کاشان.

بررسی سیر تحول نقوش گل و گلدان در گچبریهای دوران قاجار.

احیاء و استفاده از طرحها و نقوش گل و گلدان دوره قاجار در معماری داخلی معاصر.

۴-۱ فرضیات پژوهش :

گچبریهای دوران قاجار اغلب جنبه تزئینی و بعضا جنبه کاربردی داشتند. شاخص ترین فرم گچبری که در آن از نقوش گل و گلدان استفاده شده است قابهای دیواری بود.

در دوران قاجار قابهای دیواری اغلب روی نقشی شبیه به گلدان سوار می شدند. در گچبریهای خانه های کاشان در دوران قاجار نقوش گل و گلدان به همراه نقشهایی از انواع میوه و پرندگان استفاده می شده است. در دوران قاجار نقوش گل و گلدان جزئی از معماری داخلی و گاهی خارجی ساختمان محسوب می شد و اغلب سطوح از جمله دیوار و سقف را تزئین می کرد.

۵-۱ پیشینه پژوهش :

پیش از این مطالعاتی در زمینه هایی چون معماری قجری، فرمها و نقوش قجری و امثالهم صورت گرفته است اما تاکنون تحقیق و مطالعه ای ذیل عنوان « بررسی نقوش گل و گلدان در خانه های کاشان در دوران قاجار» انجام نشده است و لذا در پیشینه این پژوهش صرفا می توان به بخشهای اندکی از مطالعات پیرامون معماری و نقوش قجری اشاره کرد و پژوهشی پیشین پیرامون « بررسی نقوش گل و گلدان» در دست نیست. به عنوان مثال در کتاب «معماری ایران از آغاز دوره اسلامی تا پایان دوره قاجار» نوشته خانم زهره بزرگ نیادرباره بناهای دوران قاجار، معماران دوره قاجار، سال ساخت بناها و ... صحبت شده اما هیچ صحبتی از عناصر تزئینی روی بناها و قابهای دیواری این دوران نشده است و یا در کتاب «معماری ایران» نوشته آرتور پوپ در بحث از هنر دوران قاجار بیشتر، مساجد و کاروانسراهای این دوران مورد بحث بوده است و یا در کتاب «پنجره های قدیمی» نوشته حسین سلطان زاده در بخش قاجار فقط روی فرم و نقش پنجره های بناهای این دوران کار شده است. (البته در قسمت نقوش و اشکال مورد استفاده در پنجره ها مطالبی ذکر شده که در این پژوهش می توان از آن استفاده کرد).

امادر این پژوهش سعی خواهد شد تحقیقی دقیق فقط پیرامون « نقوش گل و گلدان در خانه های کاشان در دوران قاجار» ارائه شود.

فصل دوم:

مروری بر خانه های

کاشان

۲-۱ موقعیت جغرافیایی کاشان

شهر کاشان از توابع استان اصفهان است که در ۲۷ درجه و ۵۱ دقیقه طول و ۵۹ درجه و ۲۳ درجه عرض جغرافیایی، در ارتفاع ۹۵۰ متری از سطح دریا واقع و در ۲۴۵ کیلومتری جنوب تهران، در مسیر راه اردستان قرار دارد.^۱

کاشان دارای آب و هوای نسبتاً گرم و خشک است و در تابستان بیشترین درجه دمای آن به ۴۷ درجه^۲ و حداقل دمای هوا در زمستان به ده درجه زیر صفر می رسد. این شهر از شمال به حوزه دریاچه نمک، از شرق به اردستان، از جنوب شرق به شهرستان نطنز، از جنوب به میمه و از غرب به دلیجان و کهک محدود می شود و بیش از ۱۵ هزار کیلومتر مربع وسعت دارد. کاشان منطقه زلزله خیز است و در دوران پیش از تاریخ تقریباً در اواسط هزاره چهارم پ.م تا دوره قاجار چندین بار در اثر زلزله آسیب فراوان دیده است. متوسط بارندگی در کاشان ۱۲۰ میلی متر در سال است.

بر اساس پژوهشها و کشفیات باستان شناسی یکی از نخستین قرارگاههای انسان در جهان که تاکنون شناخته شده تپه سیلک کاشان است. این شهر از قدیمی ترین نقاط ایران است که تمدن بشری در آن رشد داشته است. از نمونه های بارز این تمدن معماری و اشیاء بدست آمده از سیلک مانند مجسمه های انسانی است. کاشان شهری با تمدن ۷ هزار ساله است که تمدن و

۱- دایره المعارف سرزمین مردم ایران - چاپ ۱۳۶۰. این فاصله را ۲۵۱ کیلومتر ذکر کرده. اما در فرهنگ جغرافیایی ایران،

انتشارات ارتش سال ۱۳۶۶، این فاصله را ۲۴۵ کیلومتر آورده و کاشان را از توابع استان مرکزی ذکر کرده و این در حالی

است که کاشان در سال ۱۳۵۵ به بعد از استان مرکزی به استان اصفهان الحاق شده است.

۲- در کتاب آثار تاریخی کاشان و نطنز درجه دما، ۳۸ درجه ذکر شده است.

فرهنگ آن در ابتدای شکل گیری با تمدن سیلک همراه بوده که پرفسور گیرشمن فرانسوی در سالهای ۱۳۱۲-۱۳۱۱ پس از مطالعات و کاوشهای بسیار در منطقه سیلک این موضوع را ثابت کرده است.

در کاشان از دوران ماد، هخامنشی و ساسانی آثار چندانی در دست نیست. با توجه به اینکه کاشان از نخستین و مهمترین مکانهای استقرار و سکونت انسان پیش از تاریخ در فلات ایران بوده است در طول تاریخ خود از فراز و نشیب های فراوانی برخوردار بوده و گاهی در اوج و پیشرفت و گاهی مورد بی مهری بوده و در هر دوره آثار فرهنگی عظیم و بناهای بسیار زیبا و عالی به یادگار گذاشته است. در دوره اسلامی خلفا کاشان را مانند سایر نقاط مورد توجه خود قرار داده اند.

(آل بویه کاشان را به سمت ترقی سوق داد. به دلیل اعتقادات مذهبی مردم مسلمان و گرایش آنان به دین اسلام، این شهر از مراکز بزرگ تجمع مسلمانان به شمار آمد تا جایی که بدلیل اعتقادات مذهبی مردم آنجا را بارها قتل عام کردند و لقب رافضی به آنها و لقب رافضی داده شد. (سرمدی، ۱۳۷۲، ۲۳-۲۰) کاشان در دوره سلجوقی و مغول اهمیت شایانی یافت به ویژه مغول ها بناهای مهمی در این شهر احداث کردند. صفویان همچون شهرهای بزرگ دیگر، کاشان را مورد توجه قرار داده و به آنان رونق فرهنگی و هنری ویژه ای بخشیدند تا جایی که کاشان را محل سکونت خود برگزیده و دانشمندان، نویسندگان، هنرمندان توانا و چیره دست به خصوص در زمان شاه عباس در این شهر گرد آمده، علم و فرهنگ را در این شهر شکوفا کردند تا جایی که این زمان دوران طلایی کاشان به حساب می رفت. بناهای زیادی در این زمان ساخته شد از جمله بازار، حمام و بند قهرود و باغ فین نیز گسترش یافت. این شهر در

زمان افشار و زندیه نیز به حیات فرهنگی خود ادامه داد و بناهایی مانند مسجد و مدرسه رازقیه در آن احداث گردید.

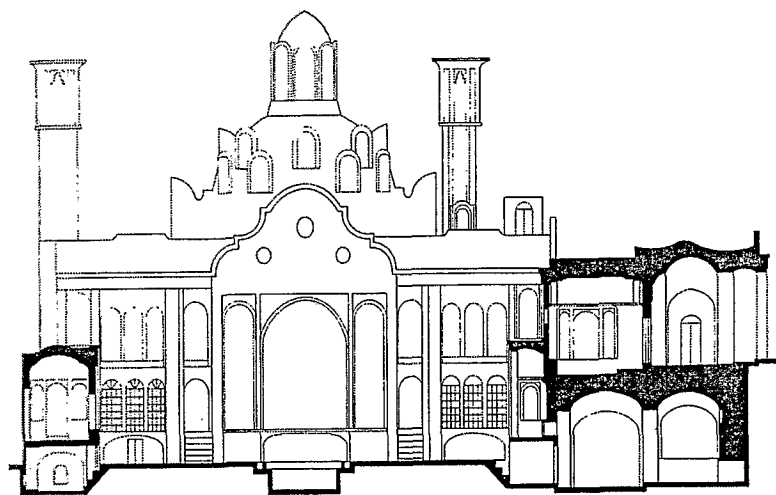
همزمان با دوره قاجار، کاشان دوباره رونق یافت و فنون بومی و هنرهایی که در گذشته پایه ریزی شده و شکل گرفته بود، دوباره شروع به رشد و گسترش کرد حتی در برخی از رشته های هنری به درجه اعلاء اوج خود رسید.

رشته های هنری سنتی و بومی همچون قالی بافی، کاشی، زری و مخمل بافی، سفال، شعر بافی، شعر و ادب و موسیقی و تفکرات پرتوان اندشمندان، نگارگران، هنرمندان به حیات مادی و معنوی خود ادامه داد. در دوران قاجار بناهای زیادی مانند مدرسه، مسجد و خانه به ویژه خانه های مورد بحث ما ساخته شد که با آرایه های بسیار زیبایی آذین شد. این شهر به دلیل وجود خانه های بسیار زیبایی که مناسب با زیست بوم کویری می باشد در جهان مشهور شده است که مهمترین آنها عبارتند از: خانه طباطبایی ها، عباسیان، هاشمیان، عطارها، مسعودی فر، تقوی، آل یاسین، عامری ها، شیخ الاسلام، بروجردی ها و ...

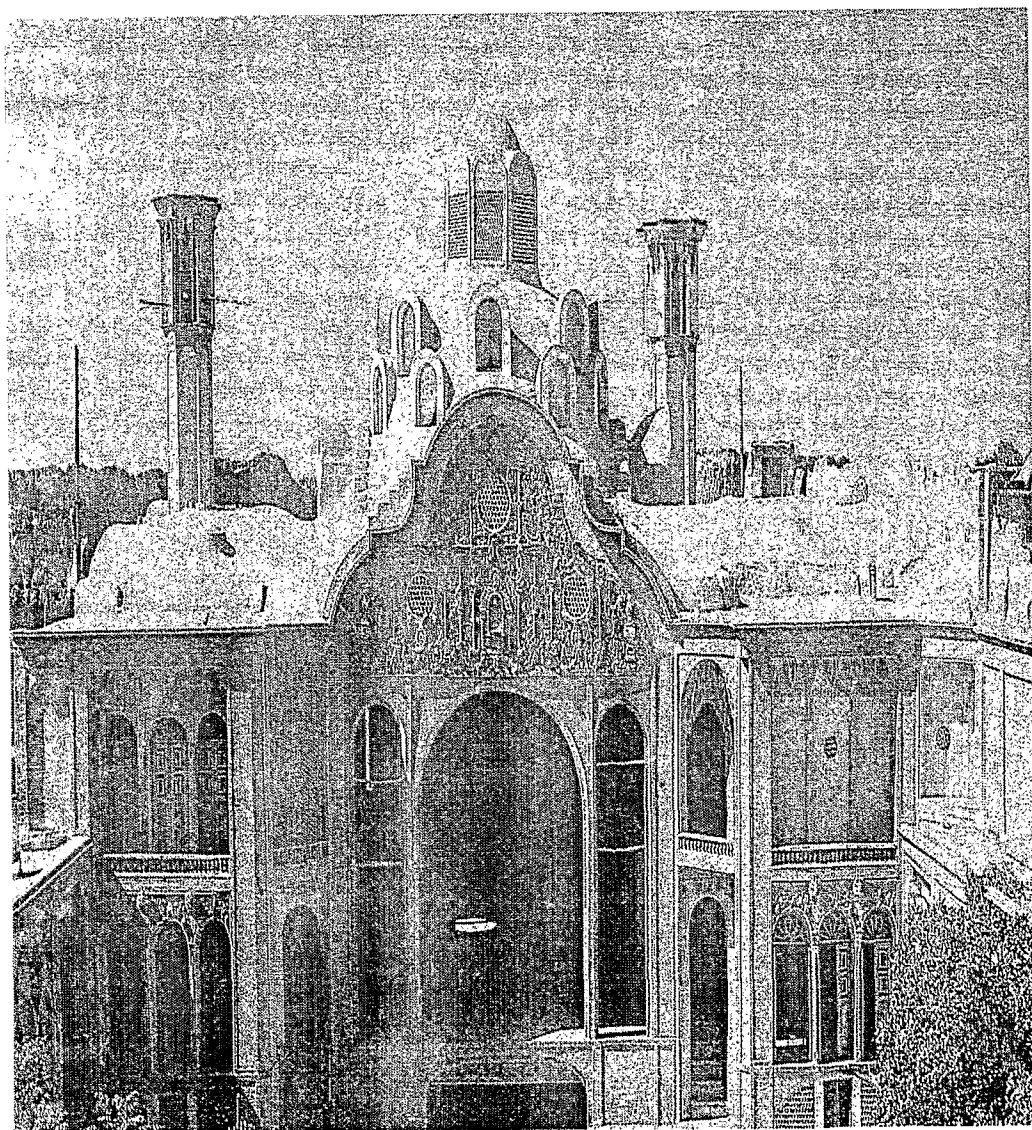
۲-۲ خانه بروجردیها

خانه بروجردیها در خیابان علوی ، خیابان قلعه جلالی کاشان واقع است قدمت آن بر اساس کتیبه ای که در چهار طرف تالار آن آمده است به سال ۱۲۹۲ ه.ق بر می گردد . این خانه را حاج سید جعفر نطنزی ساخته است . ساخت این مجموعه در حدود ۱۸ سال یعنی تا سال ۱۳۱۰ ه.ق ادامه داشته است. و در آن بیش از ۱۵۰ بنا و هنرمند و گچ کار و آینه کار و دیگر هنرمندان همکاری داشته اند . (نراقی ، ۱۳۴۸ ، ۲۴) . این بنا دارای دو بخش اندرونی و بیرونی بوده است . قسمت بیرونی از سال ۱۳۵۳ ه . ش به تملک سازمان میراث فرهنگی درآمده و در فهرست آثار تاریخی کشور ثبت شده است . ورود به بخش بیرونی از طریق یک دالان یا دهلیز صورت می گیرد . پس از عبور از یک هشتی مشترک وارد یک هشتی کوچک با دری کوچکتر می شویم ، هشتی دوم دارای یک فضایی مستطیل شکل با گوشه های پخ است و پس از آن دهلیز ادامه می یابد تا به حیاط مرکزی باز می شود که تالار اصلی تابستان نشین و نورگیر فوقانی آن در سمت مقابل ، در انتهای حیاط قرار دارد . (تصاویر ۱ و ۲)

۱- برش عمودی حیاط و جبهه جنوبی خانه بروجردیها

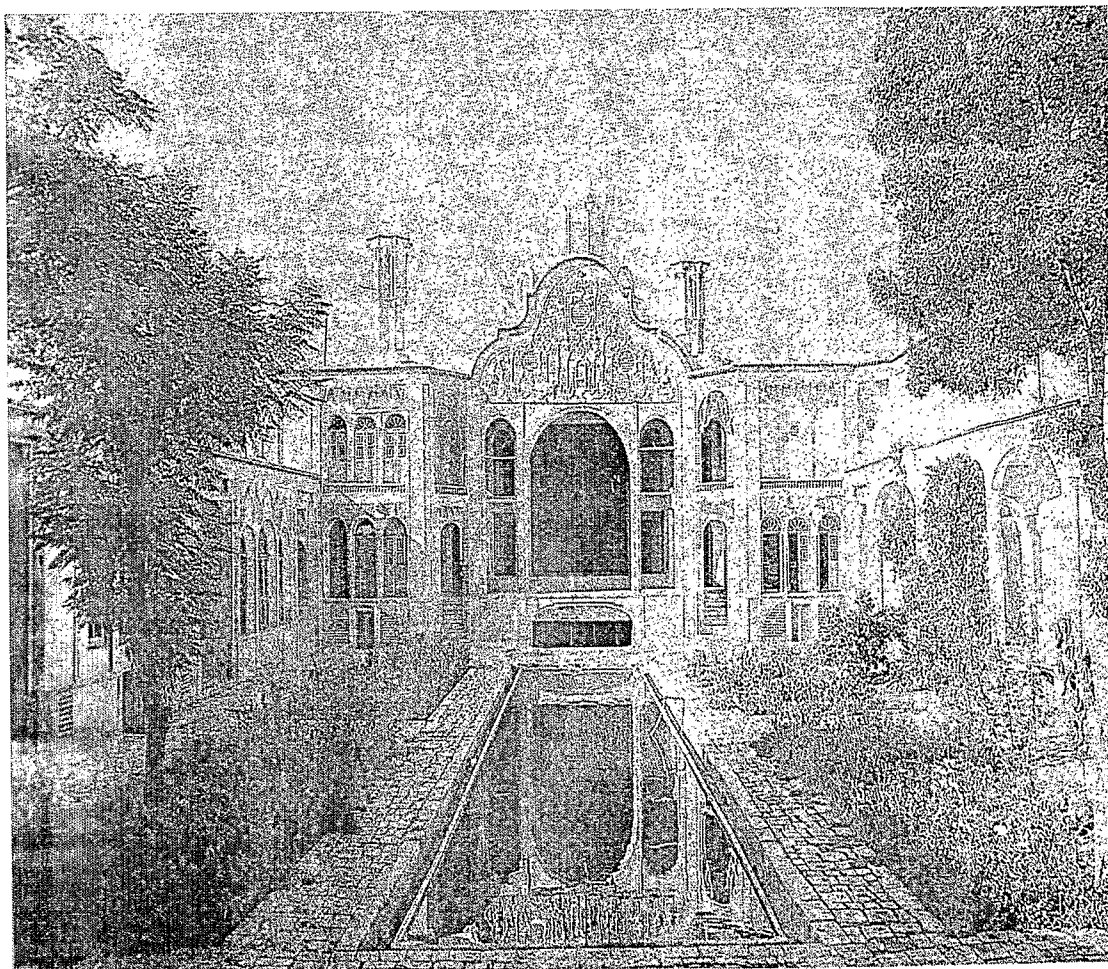
دیوارهای این هشتی و دالان آن تنها با گچ پوشش داده شده است و کف آن دارای لوبینه یا سنگ فرش که آمیزه ای از رس پخته و ریگ روان و خاکستر است، پوشیده شده. ساختمان بیرونی دارای حیاطی به شکل گودال باغچه است با حوضی پر از آب و درختانی سر به فلک کشیده. این ساختمان به دو بخش تابستانی و زمستانی تقسیم شده است

۲- جبهه جنوبی خانه بروجردیها

بخش اصلی و تابستانی بنا در سمت جنوب و دارای یک ایوان بزرگ و مرتفع است که میان اتاقها قرار دارد و بخش اعظم تزئینات معماری در این قسمت قرار دارد این بنا دارای حیاطی بسیار کشیده و طولانی است که در دو سر آن دو مجموعه فضایی مهم قرار گرفته است. در قسمت جنوبی حیاط مهمترین بخش خانه قرار دارد که شامل یک تالار بزرگ، پر عظمت و مرتفع به شکل هشت و نیم هشت با اتاق‌ها و فضاهایی است که در دو طبقه و دور تا دور تالار قرار گرفته اند. (تصویر ۳) این بخش با زیر زمین شامل سه طبقه است که تالار مرکزی بخش تابستانی در صنف ضلع جنوبی حیاط قرار دارد و دارای سقف با ارتفاع بلند و یک نورگیر بسیار زیبا است. در جلوی تالار فضایی وجود دارد که رابط بین تالار و ایوان بزرگ مشرف به حیاط است. در دو طرف این قسمت رابط، دو فضای سر پوشیده بزرگ (دو گوشواره یا حیاط خلوت) دیگر قرار دارند که به شکل چهار ضلعی است و درهای اتاقهای طبقه اول به این گوشواره‌ها باز شده و در واقع باعث اتصال اتاق‌های کناری مجموعه با یکدیگر شده اند. در بخش بالای این طبقه یک طبقه دیگر شامل اتاق سه دری و پنج دری است که از یک سو به تالار و از سوی دیگر به گوشواره‌ها دید دارند و نور خود را از طریق نورگیرهای جانبی این بخش تأمین می‌کنند. اتاق‌های تابستانی و بالا خانه‌هایی که به صورت قرینه در دو طرف تالار اصلی و گوشواره‌ها قرار دارند توسط گوشواره‌ها به تالار شاه نشین راه می‌یابند. هر یک از این گوشواره‌ها دارای سقفی گنبدی شکل می‌باشند که در بالای هر یک از آنها نورگیر بسیار زیبا و منحصر به فرد در نوع خود، تعبیه شده است و در داخل هر یک از آنها کاربردی اجرا شده است. این قسمت دارای گچبری و گچ کاری‌های رنگین فراوان است. اغلب فضاهای اصلی این خانه دارای تزئینات مفصلی از انبوهی از گلهای گوناگون می‌باشد. این گلها در بعضی از قسمت‌ها همراه با گل‌دان‌هایی دیده می‌شود و در بعضی از قسمت‌ها به صورت بوته‌هایی از گلهای مختلف به دور قابهایی

که روی دیوارها، ستونها، سقف و دیگر قسمتهای بنا قرار دارد، پیچیده شده اند. (تصویر ۴) در قسمت زیر زمین این خانه بخشی از دیوارها و زیر ایوانها یا تاقچهها، پنجره های مشبکی وجود دارد که نقش عبور جریان هوا را ایفا کرده و فضای راهرو زیر زمین را نیز روشن می کند. این زیر زمین سرپوشیده یک سرداب بزرگ با اتاق هایی در دو طرف و شاه نشین و پلکان به سمت حیاط دارد. نمای سرداب از گچ و آجر در قسمتهای شمالی و جنوبی و گچ بری و گچ کاری به سبک دوره قاجار است.

۳- حیاط و جهه جنوبی خانه بروجردیها